

Pepijn van Doesburg

Emmanuel Pahud, het beste van twee culturen

Het overrompelende optreden van de Frans-Zwitserse fluitist Emmanuel Pahud (spreek uit: Pa-ü) op 15 oktober jongstleden in de kleine zaal van het Concertgebouw te Amsterdam was een mooie gelegenheid nader kennis te maken met deze nog steeds jonge ster aan het fluitfirmament.

Pahud raakte in ons land bekend toen hij in 1988 de tweede prijs behaalde op het concours van Scheveningen, waar Jacques Zoon als derde eindigde. Aan die prijs waren enkele concerten in Nederland verbonden, onder meer in de Sonesta Koepelzaal in Amsterdam.

Nu was hij in het kielzog van zijn orkest, de Berliner Philharmoniker, terug in Nederland voor zijn eerste recital in het Concertgebouw. Het optreden maakte deel uit van een reeks van zo'n vijftientig concerten die hem en zijn vaste begeleider Eric le Sage dit seizoen in de belangrijkste zalen van Europa, Amerika en Japan brengt.

Op het programma overal dezelfde bekende stukken voor fluit en piano: Beethoven, Schubert, Poulenc, Jolivet, Prokofjev. "Het fluitrepertoire is nu eenmaal erg beperkt, vooral omdat je eigenlijk geen barok-

Emmanuel Pahud

muziek meer op de Böhmfluit kunt spelen. We hadden een programma kunnen maken met alleen Franse muziek, zoals op de CD die we onlangs hebben opgenomen. Of met meer virtuoze stukken, meer fluit met pianobegeleiding zeg maar. Maar we wilden echt kamermuziek met z'n tweeën maken", aldus Pahud verontschuldigd.

Opvallend zijn het gemak waarmee Pahud lijkt te musiceren, de enorme uitersten in dynamiek die hij weet te bereiken, en het feit dat hij met heel veel lucht in zijn toon speelt. "Alles komt aan op ontspanning. De meeste fluitisten spelen veel te krampachtig. Je moet geen lucht vast willen houden, het moet altijd stromen. Dan kun je je lichaam ook veel beter laten meeresoneren, dat is het geheim van het forte spelen. De fluit is een blaasinstrument! Wat betreft het piano: de meeste fluitisten oefenen dat gewoon niet genoeg..."

Genève, Rome

Onze ontmoeting in de bar van het Hilton hotel vond plaats in het Duits, maar weldra schakelden we over op het Frans. Onze aanvankelijke aarzeling in welke taal we ons gesprek zouden voeren is te verklaren uit de achtergrond van deze fluitist: Emmanuel Pahud staat met één been in de Franse, en met het andere in de Duitse cultuur. Geboren in 1970 te Genève als zoon van een Zwitserse vader en een Franse moeder is hij van huis uit Franstalig, hij volgde zijn hogere muziekstudie in Parijs maar zijn carrière speelt zich grotendeels af in Duitsland. In die zin doet hij sterk denken aan Aurèle Nicolet. De overeenkomsten tussen de twee fluitisten houden daar niet op: beide wonnen het concours van Genève, beide kwamen ze in de Berliner terecht. Nog onkundig van het feit dat Pahud diens leerling geweest is, werd ik ook door zijn manier van spelen en door zijn presentatie sterk aan die andere Franstalige Zwitser herinnerd. De wieg op hetzelfde breukvlak van twee culturen, dat zal het 'm zijn...

Al gauw diende zich echter een andere omgeving aan. In 1974 verhuisde het gezin Pahud naar Rome. "Onze burens daar hadden heel toevallig dezelfde achtergrond als wij: een Zwitserse vader en een Franse moeder met vier kinderen. Alleen waren die kinderen al in de leeftijd van vijftien tot vijfentwintig jaar. Natuurlijk hadden we veel contact met hen. De kinderen speelden allemaal een muziekinstrument, één van hen deed net zijn eindexamen fluit met het concert in G van Mozart. Wat vond ik dat stuk mooi! Ik wilde het ook graag kunnen spelen en zei dat tegen mijn ouders. Die lieten mij eerst blokfluitles nemen - ik was nog maar vijf - en na een jaar, in 1976, ben ik overgestapt op dwarsfluit."

Nu, eenentwintig jaar later, heeft Pahud al een indrukwekkende staat van dienst. Hij won de eerste prijs op elk concours waaraan hij heeft meegedaan na 'Scheveningen', waaronder zoals gezegd dat van

Genève. Zijn opmerking 'Ik heb ook veel orkestaudities gedaan, maar dat ging veel minder goed. Ik heb een tijd gehad dat ik niet zo goed speelde' getuigt wellicht van valse bescheidenheid, gezien het feit dat hij binnen het tijdsbestek van enkele jaren als orkestfluitist een carrière had, beginnend in het Radio Symfonie Orkest te Basel, en via de Münchner Philharmoniker culminerend in zijn aanstelling als solofluitist van de Berliner Philharmoniker op 23-jarige leeftijd, opnieuw Jacques Zoon ("Een heel open persoonlijkheid. We kunnen het dan ook heel goed met elkaar vinden. Het is een gek, dat wel, vooral zoals hij met fluitklank bezig is. We hebben in Berlijn veel tijd met elkaar doorgebracht. Ik zie hem over tien dagen in Rome, en elke keer dat ik in Amerika ben, ontmoet ik hem ook..") achter zich latend.

Pahud beschouwt zichzelf echter niet als een wonderkind: "Ik ging niet speciaal heel snel vooruit. Ik ging gewoon in het tempo dat voorzien was in het leerplan van de muziekschool: elk jaar een graad hoger. Ik ben alleen heel jong begonnen, en had dus altijd een toon die verder ontwikkeld was dan die van mijn leeftijdsgenoten. Aangezien je bij de fluit niet dezelfde luchtweerstand hebt als bijvoorbeeld bij de hobo, duurt het heel lang voor je de toon echt hebt ontwikkeld. Gelukkig heb ik altijd heel goede leraren gehad, zodat ik nooit grote problemen ben tegengekomen.. En ook al zijn zij geen musici, mijn ouders wisten wat goed werken was, en ik heb dus vanaf het begin heel regelmatig en gediciplineerd gestudeerd." Dat zijn volgens Pahud de wezenlijke voorwaarden geweest voor zijn ontwikkeling, en het feit dat hij nog jong is - "c'est une maladie qui passe vite" - maakt het alleen maar extra moeilijk om het hoge niveau in de toekomst vast te houden. Daarin ligt dan ook de uitdaging die hem te wachten staat.

Brussel, Parijs

In 1978 verhuisde het gezin naar Brussel. De kleine Emmanuel kwam terecht op de muziekschool van de voorstad Ukkel, waar hij op zijn vijftiende zijn 'Médaille d'Or' behaalde. Daarmee kon hij naar het Koninklijk Conservatorium. Maar van zijn ouders moest hij zijn middelbare school afmaken, en de roosters van school waren niet te verenigen met die van het conservatorium. Er bestond geen manier om de beide opleidingen naast elkaar te volgen. "Mijn ouders waren bang dat ik misschien toch niet in de muziek verder zou gaan, vandaar dat ik mijn school-diploma moest halen. Maar het ging heel goed, ik had al een paar nationale concoursen gewonnen in België. Ik ben toen privélessen gaan volgen bij Carlos Bruneel, de solofluitist van het orkest van de Muntchouwburg. Een man aan wie ik veel te danken heb."

Eenmaal klaar van school vertrekt Pahud naar Parijs, om van 1987 tot 1990 op het Conservatoire National Supérieur de Musique te studeren. "Ik heb alle docenten van het conservatorium meegemaakt:

twee jaar Michel Debost, één jaar Alain Marion; bovendien Pierre-Yves Artaud en Christian Lardé voor kamermuziek. Ik kon het gelukkig met hen allemaal goed vinden, terwijl andere studenten daar bijna altijd problemen mee hadden: in Frankrijk heerst al snel een soort onverdraagzaamheid, daar waar verschillende sterke persoonlijkheden bij elkaar in één ruimte zijn."

Basel, Berlijn

Er gebeurt nu erg veel tegelijkertijd en vlak na elkaar: de middelbare schoolopleiding, het conservatorium te Parijs, de entrée in de orkestwereld, internationale concoursen en talrijke concerten. Nog tijdens zijn studie in Parijs wordt Pahud solofluitist van het Radio Symfonie Orkest van Basel. In die stad komt hij praktisch tegenover Aurèle Nicolet te wonen, zijn laatste docent. "Nicolet heeft me ook veel geleerd. Hij heeft me voorbereid op het concours van Genève en de auditie voor Berlijn."

Het is opvallend hoe diplomatiek Pahud blijft, gevraagd naar degene van al zijn leraren die hem het meeste heeft bijgebracht. "Elke docent is op het juiste moment met het juiste advies gekomen, ik heb daar heel veel geluk mee gehad. In Parijs heb ik van Debost veel geleerd over ritme in de meest ruime zin, over 'solidité du son', over orkestspel. Marion was heel goed voor virtuositeit en briljant spel. Artaud heeft me veel bijgebracht op het gebied van moderne muziek en Lardé op dat van ensemblespel. Maar ook alle leraren die ik daarvoor had zijn belangrijk geweest. De eerste heeft mijn vingers op de fluit en de fluit aan mijn mond gezet. Dat is óók heel belangrijk: als dat niet goed gebeurt, krijg je later problemen. Als één van mijn docenten er niet was geweest, zou ik niet zo spelen als ik nu doe, zou ik nooit in de Berliner zijn gekomen, zou ik niet mijn technische gerijptheid hebben gehad."

Ik dring een klein beetje aan: is de invloed van Nicolet niet uiteindelijk de meest beslissende geweest? En niet onmiddellijk, maar toch langzamerhand lijkt hij toe te stemmen: "Ik zie en hoor mezelf niet op dezelfde manier als het publiek, dus voor mij is dat moeilijk te beoordelen. Nogmaals, er zijn ongetwijfeld invloeden van al die leraren. Maar het is waar dat Nicolet in die zin wel van beslissende betekenis is geweest dat hij me op een spoor gezet heeft dat tot nog toe het juiste blijkt te zijn. Als je mijn manier van spelen zou willen onderbrengen in een 'school', zal het inderdaad eerder die van Nicolet zijn dan die van bijvoorbeeld Rampal of Galway. Ik speel ook niet typisch Frans, maar ik heb ook de goede dingen van de Duitse speelwijze overgenomen." Ik ga nog iets verder: Ziet u zichzelf ook als een soort opvolger van Nicolet, waarmee u toch veel gemeen heeft? Ik meen toch iets van een bevestiging in zijn antwoord te bespeuren: "Dat zou erg pretentius van me zijn. Nicolet is een van de musici die ik het meest respecteer, niet alleen als fluitist, maar als musicus, als mens en als pedagoog. Het zou mis-

plaatst zijn als ik me naast hem zou stellen, hoewel ik zeer geflatteerd ben zoiets te horen. Er zijn drie heel sterke persoonlijkheden geweest: Rampal, Nicolet en Galway, in die volgorde van leeftijd. Alle drie spelen ze op een zeer natuurlijke wijze, in harmonie met hun lichaam en geest, maar alle drie hebben ze een zeer verschillende stijl en klank. Ik hoop inderdaad in die lijn door te kunnen gaan. Als je het objectief bekijkt zijn er niet veel fluitisten die hebben bereikt wat ik heb bereikt. Maar ik kan me daarom nog niet meten met mensen die dertig jaar lang een carrière aan de top hebben gehad. Ik ben heel gelukkig met wat ik al heb bereikt, nu gaat het erom op niveau te blijven.”

En wat dat betreft vervolgt hij: “Als ik zou merken dat ik achteruit ga of dat ik de motivatie verlies, zou ik onmiddellijk stoppen met fluitspelen. Het belangrijkste is dat je er zelf zin in blijft hebben om op het podium muziek te maken. Anders raakt het publiek verveeld.

Bovendien denk ik dat ik nog steeds veel kan leren. Het is een geweldige ervaring om in de Berliner te spelen. Ik leer veel van alle solisten, van de dirigenten en van de orkestmusici. De musici zijn gemotiveerd, niet gefrustreerd. Je speelt allemaal dezelfde muziek, je ademt op hetzelfde moment, je hebt met z'n allen één muzikale frase die van de ene naar de andere groep overgaat. Iedereen voelt het tempo en het ritme aan. Uiteindelijk zou het orkest bijna zonder dirigent kunnen spelen: er bestaat een vorm van communicatie zonder woorden, een muzikale vanzelfsprekendheid die ik van tevoren niet gekend heb. Je leert als het ware kamermuziek maken op orkestniveau. Ik heb daar veel aan voor het spelen in ensembles, maar ook voor het spelen van soloconcerten. Er ontstaat dan een fascinerende wisselwerking tussen de verschillende genres. Ik hoop het zo lang mogelijk samen te kunnen blijven doen.

Ten slotte heb ik een paar concrete plannen voor de nabije toekomst. Ik ga me intensiever verdiepen in

de barokmuziek, daarvoor wil ik eens een paar maanden uittrekken. Bovendien wil ik componisten gaan benaderen voor nieuwe stukken. Het is belangrijk het repertoire steeds verder uit te breiden. Op die manier hoop ik ook dat ik mezelf kan blijven vernieuwen!”

Onlangs verschenen bij EMI de volgende CD's van Emmanuel Pahud:

- W.A.Mozart: fluitconcerten in G en in D en het concert voor fluit en harp. Marie-Pierre Langlamet, harp; Berliner Philharmoniker o.l.v. Claudio Abbado. EMI 5 563652.
- Werken voor fluit en piano van Poulenc, Jolivet, Messiaen, Ibert, Milhaud, Sancan en Dutilleux. Eric le Sage, piano. EMI 5 564882.

